

THE WAYS OF DEVELOPING STUDENTS' CREATIVITY THROUGH THE WORKS OF ABDULLA AVLONIY

Umirzakov Jumabay Umirzakovich

2nd year master's student of Asian International University,

Ministry of Higher Education,

Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19368954>

ARTICLE INFO

Received: 24th March 2026

Accepted: 30th March 2026

Online: 31st March 2026

KEYWORDS

Abdulla Avloniy, creativity, creative thinking, enlightenment, pedagogical views, critical thinking, literary imagery, teaching methods, student development, national education.

ABSTRACT

This article provides an in-depth analysis of developing students' creativity through the works of Abdulla Avloniy. The study examines his pedagogical and literary heritage, highlighting the role of enlightenment ideas, critical thinking, and artistic expression in enhancing students' creative potential. Furthermore, the paper identifies effective methods and approaches derived from Avloniy's works that can be applied in modern educational practice. The findings demonstrate that his works serve as a powerful pedagogical tool for fostering independent thinking, imagination, and creative abilities among students.

ABDULLA AVLONIY ASARLARI ORQALI O'QUVCHILARDA IJODIYLIKNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Umirzakov Jumabay Umirzakovich

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi

Osiyo xalqaro universiteti 2-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19368954>

ARTICLE INFO

Received: 24th March 2026

Accepted: 30th March 2026

Online: 31st March 2026

KEYWORDS

Abdulla Avloniy, ijodiylik, ijodiy tafakkur, ma'rifatparvarlik, pedagogik qarashlar, tanqidiy fikrlash, badiiy obraz, ta'lim metodlari, o'quvchi rivoji, milliy tarbiya.

ABSTRACT

Mazkur maqolada Abdulla Avloniy asarlari asosida o'quvchilarda ijodiylikni rivojlantirish masalasi chuqur tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida adibning pedagogik va badiiy merosi o'rganilib, undagi ma'rifatparvarlik, tanqidiy fikrlash va badiiy tafakkur elementlarining o'quvchilar ijodiy salohiyatiga ta'siri yoritiladi. Shuningdek, Avloniy asarlarida aks etgan g'oyalar asosida zamonaviy ta'lim jarayonida qo'llash mumkin bo'lgan metod va yondashuvlar aniqlanadi. Natijada, ushbu asarlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tasavvur va ijodiy yondashuvni shakllantirishda samarali pedagogik vosita ekanligi asoslab beriladi.

Kirish. Abdulla Avloniy ijodi o'zbek ma'rifatparvarlik tarixida nafaqat adabiy hodisa, balki pedagogik va ijtimoiy

tafakkur taraqqiyotining muhim bosqichi sifatida namoyon bo'ladi, chunki uning asarlarida millatni uyg'otish, insonni

fikrlashga undash va yosh avlodni har tomonlama rivojlantirish g'oyasi markaziy o'rin egallaydi. Shu boisdan ham, Avloniy merosini o'rganish jarayonida ayniqsa o'quvchilarda ijodiylikni rivojlantirish masalasi alohida ahamiyat kasb etadi, zero uning har bir asari, har bir satri inson tafakkuriga ta'sir etishga, uni uyg'otishga va yangicha fikrlashga yo'naltirishga xizmat qiladi. Darhaqiqat, Avloniy yashagan davr murakkab ijtimoiy-siyosiy sharoitlar bilan xarakterlangan bo'lib, jamiyatda jaholat, qoloqlik va ma'naviy inqiroz hukm surgan edi, ammo aynan shunday sharoitda adib o'z asarlari orqali inson ongini uyg'otish, uni bilimga va ijodiy fikrlashga undash yo'lida faol kurash olib borgan [5].

Avvalo, Avloniy ijodida ijodiylik tushunchasi oddiygina yangi g'oya yaratish bilan chegaralanmaydi, balki u keng ma'noda inson tafakkurining erkinligi, mustaqil fikrlash qobiliyati va hayotga ongli yondashuvi bilan bog'liq holda talqin etiladi. Shu jihatdan qaraganda, adib bilimni insonni ozod qiluvchi kuch sifatida baholaydi va jaholatni inson taraqqiyotining eng katta dushmani sifatida ko'rsatadi. Masalan, u jamiyatdagi muammolarni tasvirlar ekan, bilimsizlik va jaholat inson ruhini siquvchi kuch sifatida talqin etiladi, bu esa o'quvchida fikrlashga ehtiyoj uyg'otadi. Demak, Avloniy nazarida ijodiylik – bu avvalo ongning uyg'oqligi, ya'ni insonning mavjud holatni tanqidiy baholay olish va uni o'zgartirishga intilish qobiliyatidir [2, 484-489].

Bundan tashqari, Avloniy asarlarida ijodiylikning yana bir muhim jihati sifatida milliy ong va ma'naviy qadriyatlar bilan bog'liqlik kuzatiladi,

chunki u o'quvchini faqat bilimli emas, balki ongli va mas'uliyatli shaxs sifatida tarbiyalashni maqsad qiladi. Xususan, uning "Turkiy guliston yoxud axloq" asarida Vatanni sevish, milliy tilni asrash va mustaqillik uchun kurashish kabi g'oyalar axloqiy qadriyat sifatida talqin etiladi, bu esa o'quvchini nafaqat fikrlashga, balki ijodiy ravishda ijtimoiy muammolarga yondashishga undaydi. Shu bilan birga, bu jarayon o'quvchida ichki motivatsiyani kuchaytiradi, ya'ni u o'rganayotgan bilimlarini hayot bilan bog'lay boshlaydi va natijada ijodiy fikrlash jarayoni yanada faollashadi.

Shu o'rinda alohida ta'kidlash kerakki, Avloniy asarlarining badiiy xususiyatlari ham o'quvchilarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi, chunki u o'z fikrlarini obrazlar, ramzlar va metaforalar orqali ifodalaydi. Masalan, uning she'riyatida bulbul, gul va tikan obrazlari orqali murakkab ijtimoiy munosabatlar yoritiladi, bu esa o'quvchini matn ustida chuqur o'ylashga majbur qiladi. Natijada, o'quvchi matnni faqat o'qib chiqish bilan cheklanmaydi, balki uning yashirin ma'nolarini izlaydi, ularni talqin qiladi va o'zicha xulosa chiqaradi. Aynan shu jarayon esa ijodiy tafakkurning shakllanishiga olib keladi, chunki ijodiylik – bu mavjud ma'lumotni yangicha talqin qilish qobiliyatidir [4, 173-199].

Shuningdek, Avloniy asarlarida tanqidiy ruhning kuchli ekanligi ham o'quvchilarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi, zero tanqidiy fikrlash va ijodiylik o'zaro uzviy bog'liq tushunchalardir. Masalan, adib jamiyatni tanqid qilar ekan, insonlarning o'z xatolarini anglamasligini keskin tanqid qiladi va ularni o'z holatini qayta

ko'rib chiqishga undaydi. U jaholatni insonning o'zini inqirozga olib boruvchi omil sifatida ko'rsatadi, bu esa o'quvchini o'z fikrini mustaqil ravishda shakllantirishga undaydi. Demak, Avloniy asarlarini o'rganish jarayonida o'quvchi nafaqat bilim oladi, balki muammoni ko'ra olish, uni tahlil qilish va unga yechim topish kabi ko'nikmalarni ham egallaydi.

Bundan tashqari, Avloniy pedagogik asarlarida o'qitish metodikasiga ham katta e'tibor qaratilgan bo'lib, u o'quvchini faol subyekt sifatida ko'radi. Xususan, uning "Birinchi muallim", "Ikkinchi muallim" va "Maktab gulistoni" kabi asarlari o'quvchilarda mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni shakllantirishga qaratilgan. Shu bilan birga, u dars jarayonida savol-javob, muhokama va tahlil kabi metodlardan foydalanishni tavsiya etadi, bu esa o'quvchining fikrlash jarayonini faollashtiradi. Natijada, o'quvchi tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki uni yaratishda ishtirok etuvchi shaxsga aylanadi.

Ayni paytda, Avloniy asarlarining yana bir muhim jihati shundaki, ular o'quvchida tasavvur va fantaziyani rivojlantiradi, chunki badiiy matnlar orqali berilgan g'oyalar o'quvchini o'zicha fikrlashga undaydi. Masalan, she'rlardagi obrazlar va ramzlar o'quvchining tasavvurida turli xil manzaralarni yaratadi, bu esa uning ijodiy salohiyatini oshiradi. Shu bilan birga, bu jarayon o'quvchining estetik didini ham shakllantiradi, ya'ni u go'zallikni his qilish va uni ifodalash qobiliyatiga ega bo'ladi.

Shu bilan birga, Avloniy ijodining ijtimoiy yo'naltirilganligi ham

o'quvchilarda ijodiylikni rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi, chunki u o'quvchini jamiyatdagi muammolarga befarq bo'lmaslikka undaydi. Masalan, uning asarlarida millatning og'ir ahvoli, uning inqirozga yuz tutishi va buning sabablari ochiq-oydin ko'rsatiladi, bu esa o'quvchini bu muammolar ustida o'ylashga majbur qiladi. Natijada, o'quvchi nafaqat mavjud holatni tushunadi, balki uni o'zgartirish yo'llarini izlashga harakat qiladi, bu esa ijodiy fikrlashning eng yuqori bosqichi hisoblanadi.

Bundan tashqari, Avloniy asarlaridan foydalanib, ta'lim jarayonida ijodiylikni rivojlantirishning turli metodlarini qo'llash mumkin, chunki uning asarlari mazmunan boy va didaktik jihatdan mukammaldir. Jumladan, o'quvchilarga she'rlarni tahlil qildirish, undagi ramziy ma'nolarni aniqlash, matn asosida esse yozdirish, dramatik asarlarni sahnalashtirish va muammoli savollar orqali bahs-munozaralar tashkil etish mumkin. Shu bilan birga, o'quvchilarga mustaqil ravishda yangi g'oyalar ishlab chiqish topshiriqlari berilishi ham ularning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi. Natijada, o'quvchilar nafaqat bilim oladi, balki uni amalda qo'llashni ham o'rganadi.

Yana shuni alohida qayd etish kerakki, Avloniy ijodida til va nutq masalasiga katta e'tibor qaratilgan bo'lib, bu ham ijodiylikni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Chunki til – bu fikr ifodasi vositasi bo'lib, uning boyligi va ifodaliligi o'quvchining ijodiy salohiyatini belgilaydi. Avloniy esa o'z asarlarida tilni asrash, uni rivojlantirish va undan to'g'ri foydalanish zarurligini ta'kidlaydi, bu esa o'quvchini nutqiy

jihatdan faol va ijodkor bo'lishga undaydi.

Xulosa. Xulosa sifatida aytish mumkinki, Abdulla Avloniy asarlari o'quvchilarda ijodiylikni rivojlantirishda kompleks va tizimli pedagogik vosita sifatida xizmat qiladi, chunki ular orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv, badiiy tasavvur va ijtimoiy

ong kabi muhim sifatlar shakllanadi. Shu boisdan, zamonaviy ta'lim jarayonida Avloniy merosidan keng foydalanish, uni o'quv dasturlariga chuqur integratsiya qilish va uning pedagogik g'oyalarni amaliyotga tatbiq etish o'quvchilarning ijodiy salohiyatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

References:

1. Avloniy A. Tanlangan asarlar. -Toshkent. 1-jild, 2006
2. Kadirjonovna, U. K. (2023). Great Thinker Abdulla Avloni's Views on Pedagogical Education. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 11(12), 484-489.
3. Qarshiyeva, I. B. (2025). TECHNOLOGIES FOR TEACHING EDUCATIONAL VALUES IN THE WORKS OF ABDULLA AVLONIY IN THE MODERN INFORMATION EDUCATION ENVIRONMENT. *SHOKH LIBRARY*, 1(12).
4. Qosimov B. Yusupov Sh. Dolimov U. Rizayev Sh. Axmedov S. Milliy uyg'onish davri o'zbek adabiyoti.-Toshkent, 2004 -173-199b
5. Shamuratov, H. R. (2026). THE ARTISTIC AND SPIRITUAL EXPRESSION OF PATRIOTIC IDEAS IN THE WORKS OF ABDULLA AVLONIY. *Shokh Articles Library*, 1(2).